

YÖNETİŞİM VE EKONOMİK PERFORMANS BAĞLAMINDA OECD ÜLKELERİNİN KONUMLARI

Simla GÜZEL*

Dilek MURAT**

Öz

Son yıllarda başarılı yönetişimin ekonomik performansa etkisi tartışmaların odak noktası haline gelmiştir. Yönetişimin ekonomik büyüme ve gelişme üzerindeki rolünün önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada OECD ülkelerinin, yönetişim değişkenleri ve bazı makroekonomik değişkenler açısından kümelenmeleri amaçlanmaktadır. Bu sayede söz konusu ülkelerin birbirlerine göre konumlarının yanı sıra Türkiye ile olan konumları da belirlenmiştir. Otuz beş OECD üyesi ülkenin ele alındığı araştırmada kümeleme analizi kullanılarak yedi değişkene ilişkin derlenen 2016 yılı verileri analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; bu ülkeler üç farklı kümede gruplanmış ve Türkiye'nin Meksika ile aynı küme altında toplandığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yönetişim, Ekonomik Büyüme, Kümeleme Analizi.

* Dr.Öğr.Üyesi, Namık Kemal Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü, e-posta: simlaguzel@nku.edu.tr

** Dr.Öğr.Üyesi, Uludağ Üniversitesi İİBF Ekonometri Bölümü, e-posta: dilekm@uludag.edu.tr

Positions of OECD Countries in the Context of Governance and Economic Performance

Abstarct

Good governance has been a key focus in economic performance policy discussions in recent years. The role of governance can be seen an important determinant of economic growth and development. In the present study, it was aimed to cluster based on selected governance and macroeconomic variables of Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) Contries and to determine the place of Turkey would occupy in this cluster. 2016 data for thirty-five OECD Countries and seven variables were analyzed. According to the analysis results; the countries were clustered in three groups and Turkey was in the same cluster with Mexico.

Keywords: Governance, Economic Growth, Cluster Analysis.

Giriş

1970'lerden itibaren yaşanan küreselleşme süreci ile birlikte, ekonomik, sosyal ve siyasal bir bütünleşme sürecine girilmiştir. 1990'lara gelindiğinde ekonomik yapıda yaşanan değişim, devletin ekonomideki rolünün sorgulanmasına neden olmuştur. Gelişmekte olan dünyada stratejik hedef, ulusal piyasaların dünya piyasaları ile bütünleşmesinin sağlanması haline gelmiştir. Bütünleşme, piyasa bazında ticaret ve finansal akışların sağlanmasının yanında kurumsal harmonizasyon ve buna ilişkin gelişmeleri de kapsamaktadır.

Bu süreç, kamu yönetimi ile ilgili de bazı gelişmelere neden olmuştur. Yönetişime ilişkin kavramsal çerçevede 1970'lerde "Kamu Yönetimi" olarak geçen kavram önce "Kamu Politikası ve Yönetimi", daha sonra da "Yönetişim" kavramı olarak yaygınlaşmaya başlamıştır (Dunsire, 1995: 34). Yönetişim kavramı, uzun süredir araştırmacılar tarafından tartışılmakla birlikte, üzerinde fikir birliğine varılmış bir tanımlama mevcut değildir. Kamu yönetimi ve yönetişim birbirinden farklı anlamlara sahip olup; kamu yönetimi toplumu yöneten resmi

yapıların bir görüntüsü iken, yönetim politik ekonomi içindeki yasal veya yasal olmayan düzenlemelere karar veren ve bu kararları uygulamada önemli role sahip olup, bir hedefe ulaşmaya dönük bir amaçsal çabayı, yol gösterici olmayı, kontrol etmeyi ve yönetmeyi de içeren, daha geniş kapsamlı bir kavramdır (Güney, 2015: 350, Plumptre ve Graham, 1999:2). Oxford sözlüğünde *yönetişim*; bir devletin, organizasyonun vb.'lerinin yönetilmesi esnasındaki eylem ve tutumlar şeklinde ifade edilmektedir. Yönetişim, Dünya Bankası'nın 2002 yılında Dünya Gelişim Raporu'nda "kurallar, zorlayıcı mekanizmalar ve kurumlar" terimleri ile ilişkilendirilmektedir. Yine bazı araştırmacılar, kamu sektöründe yönetim konularını ön plana almakta; bir ülkenin yönetim gücünün, ekonomik ve sosyal kaynaklarının gelişime yönlendirilmesi şeklinde kullanılması gerektiği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bazı tanımlarda ise yönetim, kurallar ve yasalar ile ilişkilendirilirken, diğerlerinde yasaların içeriğinden ziyade demokrasi ön plana alınmaktadır (Kaufmann vd., 2010:3).

Günümüzde de yönetişimin bu anlamları göz önünde bulundurulduğunda, ekonomik performansı etkilediği iktisatçılar tarafından kabul edilmeye başlanmıştır. İyi bir yönetim, bir ülkede demokrasinin gelişimine katkı sağlamakla birlikte, ekonomik gelişmeyi de destekleyen en önemli faktörler arasında yer almaktadır (Pere, 2015: 27).

İktisatçılar uzun süredir, kişi başına düşen gelir artışının, beşeri sermaye birikimi, fiziksel sermaye ve teknoloji ile yakından ilişkili olduğunu savunmaktadırlar. Bazı ülkeler diğerlerine nazaran kaynaklarını daha etkin kullanmakta ve daha zengin olmaktadır. Bunun altında yatan temel nedenlerin neler olduğu önem taşımaktadır (Acemoglu ve Robinson 2008: 1). Sermaye birikimi ve üretkenliğin ülkeler arasında farklılık göstermesi; bir ülkedeki kurumlar ve kamu politikalarının oluşturduğu sosyal yatırımların yetersizliğine bağlanmaktadır. Bu yatırımlar, bireylerin bilgi ve

becerilerinin geliştirilmesine, yenilik ve teknoloji transferine, firmaların sermaye birikimlerini artırarak, daha üretken olmasına ortam hazırlamaktadır (Hall ve Jones, 1999: 84).

Bu doğrultuda, ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesinde etkili olan, başarılı bir yönetişimin sağlanmasının gerekliliklerinin neler olduğu da önem taşımaktadır. İyi bir yönetişimin sekiz temel özelliğe sahip olması beklenmektedir. Bunlar; katılımcılık, görüş birliği odaklılık, hesap verebilirlik, etkinlik ve verimlilik, adil olma, kapsayıcılık, yolsuzluğun olmaması ve hukukun üstünlüğünün kabul edilmesidir. Bir ülkede bu alanlarda başarı sağlanması; piyasa sisteminin etkin bir şekilde çalışmasına ortam sağlamakta, bir yandan da insani gelişime imkân tanımaktadır. Nitekim rekabet edebilirliği artırmak adına, hem ulusal hem de uluslararası yatırımcıları ülkeye çekmede uygun piyasa ortamının oluşturulması önem taşımaktadır. Yatırımlar ekonomik büyümede önemli bir yere sahiptir. Bir devlet toplumdaki bireylere yönelik gerçekleştirdiği hizmetlerde, sosyal sorumluluk kuralları çerçevesinde demokratik bir ortam yaratabildiği sürece, kapsayıcı bir ekonomik büyüme ve kalkınma sağlayabilmektedir (United Nations: 1, Emara ve Chiu, 2016: 127).

Yönetişim kalitesini belirlemek adına literatürdeki çalışmalarda genellikle iki tür veri seti kullanılmaktadır. Bazı çalışmalarda, Uluslararası Ülke Risk Rehberi (ICRG) tarafından, üç gösterge (Bürokratik kalite, yasa ve düzen, yolsuzluk) şeklinde oluşturulan yıllık veri setinden yararlanılmaktadır. (Neumayer, 2002: 925-26).

Bu çalışmada da yönetişimin kalitesini belirlemeye yönelik olarak Dünya Bankası tarafından 194 farklı ölçekten yararlanılarak oluşturulmuş ve bürokratik kalite, hukukun üstünlüğü, çok seslilik ve hesap verebilirlik, yolsuzluk, politik istikrar ve şiddet yokluğu ve hükümet etkililiği şeklinde altı temel göstergeye indirgenmiş olan, Uluslararası Yönetişim Göstergelerinden yararlanılmıştır. Bu veri seti

çeşitli kaynaklardan (uluslararası kuruluşlar, siyasi ve ticari risk derecelendirme kuruluşları, düşünce ve sivil toplum kuruluşları) elde edilmektedir (Kaufmann vd., 2002: 2).

Çalışmada, sırasıyla ilk önce giriş ve birinci bölümde yönetim ve ekonomik büyüme konusuna yer verilmiştir. Ardından ikinci bölümde konuya ilişkin literatür anlatılmıştır. Üçüncü bölümde veri seti ve yöntem ile dördüncü bölümde ampirik bulgulara, son bölümde de sonuç kısmına yer verilmiştir.

1. Yönetişim ve Ekonomik Büyüme

1950'li yıllarda Solow (1956) ile Swan (1956) tarafından savunulan neoklasik büyüme teorisine göre kişi başına düşen geliri belirleyen temel faktörler; sermaye birikimi ve yatırımlardır. Bu teorisinin eksikliğini gidermek üzere, üretim faktörlerine beşeri sermaye de dâhil edilmiştir. 1980'lerden itibaren de içsel büyüme teorisi ile birlikte teknolojik gelişmeler ve yeniliklerin de ekonomik büyüme üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulmaya başlanmıştır. Bu büyüme teorilerinin büyümenin nedenlerini tam olarak açıklayamaması; yenilik, ölçek ekonomileri, eğitim, sermaye birikimi gibi bileşenlerin ekonomik büyümenin nedenlerini değil, büyümenin kendisini oluşturdukları düşüncesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sermaye birikimi ve teknolojik gelişmeler gerçekleştirildiğinde dahi bazı ülkelerin diğerlerine nazaran büyüme konusunda daha başarılı olmalarının nedenlerinin ve büyümenin kaynaklarının daha derine inilerek araştırılması gerekliliği Douglas North tarafından ortaya atılmış ve yeni kurumsal iktisadın ortaya çıkışı sağlanmıştır. Bu yaklaşım neoklasik iktisatta, kurumların uzun dönemli ekonomik büyümedeki rollerinin belirlenmesine dayanmaktadır. Bu yaklaşımda, insanların sınırlı rasyonaliteye sahip olduğu, insan eliyle mükemmel kurumların oluşturulamayacağı ve zaman içinde de değişimlerin olması normal kabul edilmektedir (Karaman, 2013: 32, Zhuang vd., 2010: 2-3).

Kurumlar uzun dönemli ekonomik performansı açıklamada önemli bir yere sahiptirler. North'a göre kurumlar *oyunun kuralları* olarak tanımlanır. İnsanlar tarafından tasarlanan yasal ve yasal olmayan kısıtlamalardır. Yasal kurumlar; anayasalar, kanunlar, belirli kamu kuralları ve düzenlemeler şeklinde sayılabilir. Yasal olmayan kurumlar ise; yazılı olmayan gelenekler, normlar ve davranış kuralları, tabular, kişiler arası bağlar ile ilişkilere dayalı sosyal mekanizmalardan oluşmaktadır. North'un teorisi daha çok yasal kurumlara odaklansa da, yasal ve yasal olmayan kurumların birbiri ile etkileşim içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. (Zhuang vd., 2010: 2-3). North (1990)'ın çalışmasında belirttiği gibi; bir ülkedeki kurumlar, toplumdaki bireyler arasındaki siyasal, ekonomik ve sosyal ilişkileri düzenleyen organlardır. Bu kurumların temel görevi; bilgi eksikleri ve işlem maliyetlerinden kaynaklanan, yetersiz bilgiye bağlı belirsizliklerin ortadan kaldırılmasını sağlamaktır. Kurumların iyi bir şekilde çalışıyor olması, piyasaların etkinliğini de etkilemektedir (Jallian vd., 2003: 2).

Yönetişim, ekonomik büyüme ve gelişme ile ilişkilendirildiğinde kurumsal açıdan ele alınmaktadır. Bu doğrultuda, yönetişimin önemli etmenleri bulunmaktadır. Bunlardan ilki; siyasal karar alma sürecinde ve politikacılar üzerinde kontrol etkisi olan, siyasal ve ekonomik açıdan güce sahip siyasal kurumlardır. İkincisi, kamusal mal ve hizmetleri sağlamada etkili olan devlet kapasitesidir. Ve üçüncüsü de devletin ekonomik faaliyetleri desteklemek veya yasaklamak üzere yönlendirmek için kullandığı ekonomik kuruluşlardır (North, vd, 2008:2). Acemoğlu ve Robinson (2013)'e göre, bugün ülkelerin ekonomik gelişmeyi sağlama konusunda başarısız olmalarının en önemli sebeplerinden birisi etkin işlemeyen, sömürücü kurumlara sahip olmalarıdır (Acemoğlu ve Robinson, 2013: 353).

Kurumların ve finansal sektördeki zayıflıkların, finansal krizlerin de altında yatan en önemli neden olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda Dünya Bankası, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki ve geçiş ekonomilerindeki faaliyetlerinin etkinliğini sorgulamaya başlamıştır. Nellis (1991)'e göre; bu kuruluşun en önemli eksikliği, ekonomik reformları oluştururken güçlü bir yönetimsel sistemin ve yasal çerçevenin göz ardı edilmesinden kaynaklanmaktadır. 2002'de Dünya Gelişim Raporunda da "Piyasalar için gerekli kurumların inşası" başlığı altında piyasa sisteminin etkin bir şekilde işleminde kurumların önemi belirtilmektedir (Valeriani, Peluso, 2011: 1-2).

Yönetişimde başarı sağlanması, yatırımlar ve teknolojik gelişmeler için teşvik ortamı sağlayarak, özel işletmelerin yatırım miktarını artırmakta ve çalışanlar için beşeri sermaye birikim sağlamaya yardımcı olarak ekonomik büyümeyi hızlandırmaktadır. Yönetişim konusunda başarısız olunması ise, özel sektörün yatırım ve girişimcilik faaliyetlerini kısıtlayarak ekonomide durgunluğa neden olabilmektedir. Başarılı bir yönetim, politikacılara büyümeyi teşvik edecek reform uygulamalarını tavsiye edebilmekte iken başarısızlık durumunda rant arayıcı faaliyetlere ortam hazırlayarak, yolsuzluğa neden olabilmektedir (North vd., 2008:2).

2. Yönetişim ve Ekonomik Büyümeye İlişkin Literatür

Ekonomik büyüme ve gelişme tüm ülkelerin gerçekleştirmek istediği temel hedefleri arasında yer almaktadır. Bugün ise ülkeler arası gelir ve büyüme hızı eşitsizliklerinin çok fazla olması, ekonomik araştırmaların bu konulara yoğunlaşmasına neden olmuştur. 1990'lardan itibaren yönetişimin ekonomik performansa olan etkisi konusunda yapılan çalışmalar hız kazanmıştır. Yapılan literatür incelemesi sonucunda, çalışmaların genellikle yönetişimin ekonomik büyümeye olan etkisini ölçmeye yönelik olarak yapılmış analizleri içerdiği görülmektedir. Bununla birlikte konuya ilişkin çalışmalar içerisinde yer alan Canıkalp ve Ünlükaptan (2016), çalışmalarında,

geçiş ekonomilerinde yönetim kalitesini kümeleme analizi ile belirlemişlerdir. Analiz sonucunda, çalışmaya dahil edilen 29 ülkenin 7 kümeye ayrıldığı, Avrupa Birliği'ne entegrasyon sürecini kabul etmeyen, mülkiyet hakların önem kazanmadığı ve etnik köken farklılıkları konusunda problem yaşanan ülkelerde yönetim kalitesinin daha düşük olduğu belirtilmektedir. Bizim çalışmamızda ise literatürdeki bu boşluğun giderilmesi amacıyla yönetim ve ekonomik performansa ilişkin seçilmiş göstergelere dayanarak OECD ülkelerinin komşuluk dereceleri kümeleme analizi ile belirlenmeye çalışılmıştır.

Yönetimin ekonomik büyümeye etkisi konusunda yapılmış diğer çalışmalar genellikle, yönetimin ekonomik performansı ilişkisi üzerinedir. Bu çalışmalara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

Rivera-Batiz (2002) demokratik kuruluşların yolsuzluğu azaltarak yönetimi etkilediğini, bunun da ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediğini belirtmektedir. Ampirik çalışmadan elde edilen sonuçlara göre 1960-1990 yılları arasında demokrasi, toplam faktör verimliliğinin önemli bir göstergesidir. Barro (1991), siyasal istikrarsızlıkların 1965-1985 yılları arasında, kişi başına düşen geliri olumsuz bir şekilde etkilediğini belirtmektedir. Mauro (1995) ise, bürokratik kalitenin büyüme dengesinde önemli bir yere sahip olduğunu ancak yolsuzluğun ise aynı etkiyi göstermediğini söylemektedir. Yine Kauffman vd. (2002) 175 ülkede yönetim göstergelerinden yararlanarak, yönetimin ekonomik performansa etkisini belirlemişlerdir. Sonuçta iyi bir yönetimin, kişi başına düşen geliri olumlu bir şekilde etkilediği belirtilmektedir Hall ve Jones (1999) ile Barro (1997) de yönetimin kaliteli olması durumunda uzun dönemde kişi başına düşen gelirin artış göstereceğini belirtmektedirler.

Acemoğlu vd (2000)'e göre; ulusların ekonomik performans konusunda gösterdikleri başarı farklılıkları kurumsal

farklılıklarından ileri gelmektedir. Bugün daha güçlü kurumlara sahip olan uluslar daha gelişmiş durumdadırlar. Örneğin mülkiyet haklarının iyi düzenlenmediği bir ortamda firmalar daha küçük ölçekle, düşük teknoloji seviyesi ile çalışmakta ve hedeflerini kısa vadeli oluşturmaktadır. Ayrıca Solow modelinde de var olan, rüşvet ve rant arayışları işlem maliyetlerini artırarak ekonomiyi olumsuz etkilemektedir (Aron, 2002:123). Koeniger ve Magdalena (2016) da çalışmalarında kurumsal kalitenin ekonomik büyümenin önemli göstergelerinden biri olduğunu belirtmektedir.

Djankov vd. (2006), özel işletmelerin büyümesinde kamu düzenlemelerinin öneminin büyük olduğunu belirtmektedir. Rodrik vd. (2002) çalışmalarında üretim verimliliğini artırmada üç önemli etken olduğunu belirtmektedir. Bunlardan ilki, ülkenin sahip olduğu coğrafi koşullardır. Ülkenin iklimi, doğal kaynakları, ulaşım imkânları, bilgi ve teknoloji transferi için uygunluğu, ekonomik büyüme için önemlidir. İkincisi, uluslararası ticarettir. Bir ülkenin uluslararası ticareti, diğer ülkelerle bütünleşme imkânları arttıkça, üretkenliği de artış gösterecektir. Ve sonuncusu ülkenin sahip olduğu kurumlardır.

Jallian vd.(2003) çalışmalarında iyi yapılan düzenlemelerin yüksek ekonomik büyüme ile ilişkili olduğu sonucuna varmışlardır. Düzenleme kalitesinin ekonomik büyüme üzerinde etkisi olduğu gibi ekonomik büyüme konusunda başarılı olan ülkelerin düzenleme kalitelerinin de daha iyi olduğunu belirtmişlerdir. Chong ve Gradstein (2007)'ye göre, özellikle eşitsizliğin yüksek olduğu demokratik olmayan ülkelerde kurumsal kalite daha düşük olmaktadır. Yine Sunde vd. (2007), eşitsizliğin daha az olduğu ortamlarda, hukuk kuralları uygulamalarının daha başarılı olduğunu belirtmektedirler.

Myers (1972) çalışmalarında firmaların yatırım kararlarının teşviklere yönelik düzenlemelerden etkilendiğini belirtmektedir. Knack ve Keefer (1995)'e göre; politika uygulamaları zayıf kurumsal

koşullardan olumsuz etkilenmektedir. Buna bağlı olarak mülkiyet hakları ve hukuka olan güven azalmaktadır.

North vd. (2008) ise, yönetişimin ve kurumların ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ekonomik, siyasal ve yasal açılardan genel olarak kabul edilmekle birlikte, bu büyümenin esasen kurumların belirli bazı özelliklerinden kaynaklanıyor olabileceğini belirtmektedirler.

Levy ve Spiller (1994), Arjantin, Şili, Jamaika, Filipinler Birleşik Krallık'ta telekomünikasyona yönelik düzenlemelerin ekonomik performans ile ilişkisini belirlemeye çalışmışlardır. Siyasi kurumların düzenleme sürecinde nasıl bir rol oynadığını ve ekonomik koşulların sektörün performansını ne şekilde etkilediğini belirlenmiştir. Ekonomik performans düzenlemelerle önemli ölçüde ilişkilidir. Yönetimsel faaliyetlerde keyfi uygulamaların önlenmesi gerekmektedir.

Aron(2000)'e göre; Afrika'nın başarısız ekonomik performansı, Doğu Asya'da yaşanan finansal kriz ve yeni Sovyetler Birliği'nin ekonomik açıdan zayıflığı, kurumların yapısından kaynaklanmaktadır. Çalışmada yapılan analiz sonucunda, kurumların kalitesi ile yatırım ve büyüme arasında ilişki mevcuttur. Kurumların kalitesi yatırımları artırarak, ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir.

Han vd.(2014) çalışmalarında bir ülkenin büyümesinde, yönetim kalitesini belirleyen faktörlerden, siyasal istikrar, yolsuzluğun önlenmesi ve düzenleyici kalitenin; şiddet, hesap verebilirlik ve hukuk kurallarından daha önemli bir yere sahip olduğunu belirtmişlerdir.

Zhuang vd. (2010) da iyi yönetişimin ekonomik büyüme ile pozitif yönlü ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Gerring vd. (2011)' e göre de ülke yönetiminde demokrasi ne kadar gelişmişse, ekonomik

büyüme de bundan olumlu bir şekilde etkilenmektedir.

Kurumsal kalitenin, ülkenin ekonomik, siyasal ve sosyal ortamından da etkilendiğini savunan çalışmalar mevcuttur.

Paldam ve Gundlach (2008) de yönetim ve kurumların kalitesinin büyümeye etkisi olduğu kadar, büyümenin de yönetim ve kurumsal kalite üzerinde etkili olabileceği sonucuna varmışlardır.

Yerrabati ve Hawkes (2015) çalışmalarında 1980-2012 yıllarında Güney ve Doğu Asya Pasifik Ülkeleri için yapılmış 29 çalışmayı birleştirmiş ve meta regresyon analizi yapmışlardır. Çalışmanın sonuçlarına göre; yolsuzluk büyüme ile ters orantılıdır. Yönetişim etkililiği ve düzenleme pozitif ve önemli ölçüde ilişkilidir. Politik istikrar ve yasaların ekonomik büyüme üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Genel bir sonuç olarak da yönetişimin bir bütün olarak ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin önemli olduğu belirtilmektedir.

Emara ve Chiu (2016), çalışmalarında 188 ülkede, yönetişimin ekonomik büyümeye olan etkisini belirlemekle birlikte, bu ülkeler içerisinde 21 Orta Doğu Ve Kuzey Afrika ülkesine odaklanmışlardır. Bu ülke grubu açısından, Uluslararası Yönetişim Göstergeleri ile belirledikleri yönetim kalitesinin ekonomik büyümeye pek fazla bir etkisinin olmadığını belirlemektedirler. İyi bir yönetim ancak; istikrarlı, bürokratik engellerin pek fazla bulunmadığı ve yolsuzluğun düşük olduğu ekonomilerde geçerli olabilmektedir.

Emara ve Jhonsa (2014) 22 Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkesinde yönetim ile ekonomik performans arasındaki ilişkiyi belirlemeye çalışmışlardır. Analize dâhil edilen ülkelerin büyük bir çoğunluğu yönetim kalitesini belirleyen 6 faktör açısından zayıf durumdadırlar. Ancak bu ülkeler şaşırtıcı bir şekilde diğer ülkelere göre kişi başına düşen gelir açısından başarılıdır. Bu ülke grubu için, halkına yüksek bir yaşam standardı sağlamış olsalar bile ekonomik

yapılarının kırılğan olduğu sonucuna varılmıştır.

Bilecen ve Kibiş (2012) Türkiye için demokrasinin ekonomik büyümeye olan etkisini Johansen eş bütünleşme analizi ve vektör hata düzeltme modelleri aracılığı ile belirlemiş ve sonuçta da bileşenler arasında önemli ve pozitif bir ilişki olduğu sonucuna varmışlardır.

Habyarimana ve Dushimayezu (2018) yönetişimin, ekonomik büyüme ve gelişmeye olan etkisini analiz etmişlerdir. Sonuçlara göre; ekonomik büyüme ve gelişme sadece sabit sermaye bileşenlerinden ve emek piyasasından değil iyi bir yönetimden de etkilenmektedir. Çalışmalarında bir Afrika Ülkesi olan Rwanda'da iyi yönetişimin ekonomik performansı olumlu etkilediğini belirtmektedirler.

3. Veri Seti ve Değişkenler

Araştırmada analize 2018 yılı itibariyle OECD'ye üye olan Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Şili, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İsrail, İtalya, Japonya, Kore, Letonya, Lüksemburg, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere toplam otuz beş ülke dâhil edilmiştir. Bu ülkelere ilişkin yönetim ve makroekonomik gösterge niteliğindeki değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı tespit edilen dört yönetim değişkeninin eliminasyonu sonucu toplam yedi değişken için 2016 yılı verileri analize tabi tutulmuştur. Böylelikle söz konusu ülkelerin yönetim ve makroekonomik değişkenler bakımından benzerliklerine göre kümelenmeleri ve Türkiye'nin bu kümelenme içindeki yerinin saptanması sağlanmıştır. Analize dahil edilen değişkenler Tablo 1'de sunulmuş olup ardından bunların detaylı açıklamaları verilmiştir.

Tablo 1. OECD Ülkelerinin Yönetişim ve Makroekonomik Değişkenleri

Hükümet etkililiği (Government effectiveness) (%)
Politik istikrar ve şiddet yokluğu (Political Stability and Absence of Violence/Terrorism) (%)
GSYİH/büyüme oranı (GDP per capita growth rate) (%)
Enflasyon oranı (Inflation rate GDP deflatör) (%)
Toplam ticaret/GSYİH (Trade) (% of GDP)
Sabit sermaye stoku/ GSYİH (Gross fixed capital formation) (% of GDP)
İşsizlik oranı (Unemployment rate) (%)

- **Hükümet etkililiği (Government effectiveness):** Kamu hizmetlerinin kalitesi ile ölçülmektedir. Siyasal baskı altında kalmaksızın gerçekleşen sivil kamu hizmetleri kapasitesi, politika bileşimlerinin kalitesini ifade eder.
- **Politik İstikrar ve şiddet yokluğu (Political Stability No Violence):** Anayasaya aykırı istikrarı etkileyecek terör vb. şiddet olaylarının olmamasıdır.
- **GSYİH/büyüme oranı (GDP per capita growth rate):** Yıllık kişi başına düşen gelirdeki artış oranıdır.
- **Enflasyon oranı:** Enflasyon oranı, fiyatlar genel düzeyinde meydana gelen yıllık değişme oranıdır.
- **Toplam ticaret/GSYİH (Trade):** Mal ve hizmet ithalat ihracat toplamının GSYİH'ya oranıdır.
- **Sabit sermaye stoku/ GSYİH:** Toplam sabit sermaye stokunun GSYİH'ya oranıdır.
- **İşsizlik oranı:** Çalışmak isteyip de iş bulamayanların toplam emek gücüne oranıdır.

4. Ampirik Bulgular

Çalışma kapsamında OECD'ye üye olan otuz beş ülke için derlenen veriler analiz edilmiştir. 2016 yılına ilişkin yönetim ve makroekonomik değişkenlere ait toplanan veriler yardımıyla söz konusu ülkelerin benzer özellikleri açısından kümelenmeleri amaçlanmıştır. Hiyerarşik kümeleme yönteminin kullanıldığı çalışmada, birleştirici/toplamalı (agglomerative) algoritmalarla küme içinde homojenliği kümeler arasında heterojenliği maksimum kılmayı amaçlayan Ward's Bağlantı Yöntemi uygulanmıştır. Analiz sonucu ilk olarak ulaşılan Ward's Bağlantı tekniği birleştirme sonuçları Tablo 2'den takip edilebilir.

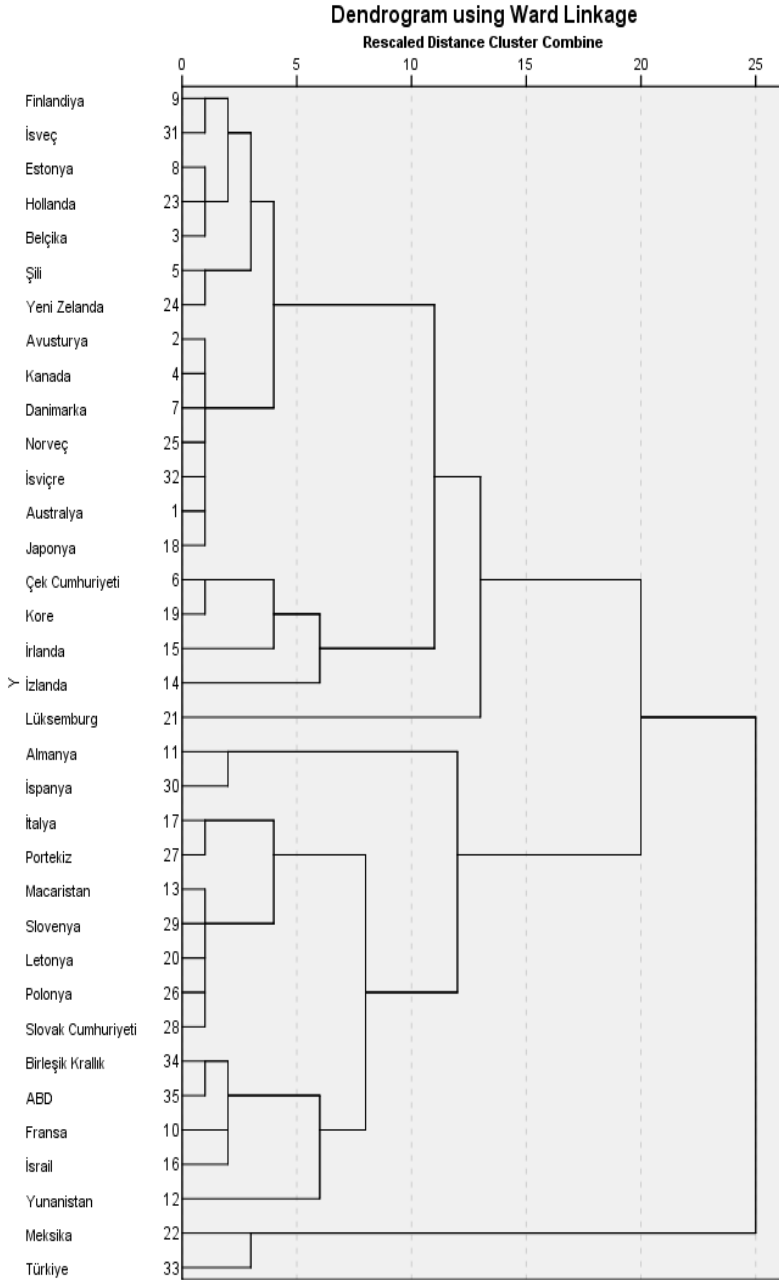
Tablo 2. Ward's Bağlantı Yöntemi Birleştirme Sonuçları

Aşama	Birleştirilmiş Küme		Katsayılar	Kümelerin İlk Görüldüğü Aşamalar		Sonraki Aşama
	Küme 1	Küme 2		Küme 1	Küme 2	
1	9	31	0,364303772	0	0	19
2	25	32	0,818720565	0	0	14
3	8	23	1,394840001	0	0	11
4	13	29	2,00434483	0	0	17
5	20	26	2,629812695	0	0	12
6	2	4	3,266882813	0	0	10
7	1	18	3,92847713	0	0	14
8	34	35	4,686501092	0	0	21
9	5	24	5,490943616	0	0	22
10	2	7	6,474379875	6	0	16
11	3	8	7,780289673	0	3	19
12	20	28	9,208372525	5	0	17
13	6	19	10,75801396	0	0	24
14	1	25	12,40359283	7	2	16
15	17	27	14,06870703	0	0	25
16	1	2	15,83731158	14	10	26
17	13	20	17,71425459	4	12	25
18	10	16	20,06704064	0	0	21
19	3	9	22,48517309	11	1	22
20	11	30	25,84324357	0	0	31
21	10	34	29,30567332	18	8	28
22	3	5	34,62486667	19	9	26
23	22	33	40,01506768	0	0	34
24	6	15	46,1503856	13	0	27
25	13	17	52,45825049	17	15	29
26	1	3	59,12122351	16	22	30
27	6	14	69,12145352	24	0	30
28	10	12	79,91169493	21	0	29
29	10	13	93,05669101	28	25	31
30	1	6	112,6270657	26	27	32
31	10	11	133,3301134	29	20	33
32	1	21	156,0307272	30	0	33
33	1	10	192,4578276	32	31	34
34	1	22	238,0000000	33	23	0

Kümeleme analizinin ilk aşamasını gösteren Tablo 2'nin ilk satırında analize dâhil edilen otuz beş OECD ülkesi olduğundan otuz dört kümenin bulunduğu görülmektedir. Söz konusu tablo incelendiğinde, Küme 1'deki 9. ülke olan Finlandiya ile Küme 2'deki

31. ülke İsveç'in birbirlerine en yakın gözlemler olduğu ve bu gözlemler arası mesafenin 0,364 olduğu görülmektedir. 19. aşamada bu iki ülkenin aralarına Belçika'yı alarak ilk kümeyi oluşturdukları görülmektedir. Ardından 22. aşamada Şili, 26. aşamada Avustralya ve 30. aşamada Çek Cumhuriyeti'nin bu kümeye eklemeli olduğu ve bu sürecin izleyen aşamalarda da başka ülkelerle devam ettiği gözlenmektedir. Birbirine en uzak ülkelerin ise Avustralya ile Meksika olduğu söylenebilir.

İlk aşamaya benzer şekilde 2. aşamada Norveç ve İsviçre'nin, 3. aşamada Estonya ve Hollanda, 4. aşamada Macaristan ve Slovenya, 5. aşamada Letonya ve Polonya, 6. aşamada Avusturya ve Kanada, 7. aşamada Avustralya ve Japonya, 8. aşamada Birleşik Krallık ile ABD ve 9. aşamada Şili ve Yeni Zelanda'nın ele alınan değişkenler açısından birbirlerine en yakın ülkeler olduğu söylenebilir. Türkiye'nin ise 23. aşamada Meksika ile en yakın ülke olduğu gözlenmektedir. Tablo 2'de sunulan Ward's bağlantı yöntemine ilişkin dendrogram olarak adlandırılan ağaç grafiği Şekil 1'deki gibidir.

Şekil 1. Ward's Bağlantı Yöntemine İlişkin Dendrogram

Şekil 1 yardımıyla Tablo 1'de verilen birleştirme sonuçları

diyagram olarak daha net bir biçimde görülebilir. Söz konusu dendrogramda, yatay eksen boyunca sola gidildiğinde küme sayısının arttığı ve sağa doğru gidildikçe de azaldığı görülmektedir. Bu bağlamda Tablo 2’de verilen birleştirme sonuçları ve Şekil 1’de sunulan dendrogram birlikte ele alındığında, genel olarak ana küme sayısının üç olması gerektiği anlaşılmıştır. Buna göre analiz sonucu ülkelerin küme üyelikleri Tablo 3’deki gibidir.

Tablo 3. Ward’s Bağlantı Yöntemi Küme Üyelikleri

Küme Numarası	Küme Üyeliği
1	1: Avustralya, 2: Avusturya, 4: Kanada, 5: Şili, 7: Danimarka, 9: Finlandiya,
	10: Fransa, 11: Almanya, 12: Yunanistan, 16: İsrail, 17: İtalya, 18: Japonya,
	23: Hollanda, 24: Yeni Zelanda, 25: Norveç, 27: Portekiz, 30: İspanya,
	31: İsveç 32: İsviçre, 34: Birleşik Krallık, 35: ABD
2	3: Belçika, 6: Çek Cumhuriyeti, 8: Estonya, 13: Macaristan, 14: İzlanda,
	15: İrlanda, 19: Kore, 20: Letonya, 21: Lüksemburg, 26: Polonya,
	28: Slovak Cumhuriyeti, 29: Slovenya
3	22: Meksika, 33: Türkiye

Tablo 3 incelendiğinde, Avustralya, Avusturya, Kanada, Şili, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İsrail, İtalya, Japonya, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre, Birleşik Krallık ve ABD’nin bir kümede, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, İzlanda, İrlanda, Kore, Letonya, Lüksemburg, Polonya, Slovak Cumhuriyeti ve Slovenya’nın başka bir kümede ve Meksika ve Türkiye’nin de bir diğer kümede gruplandırıldığı gözlenmektedir.

Söz konusu kümelenmede yönetim değişkenleri ve makroekonomik değişkenlerin etkisini tespit edebilmek amacıyla Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Ülkelerin oluşturulan üç kümeye üyelik durumları “kümelenme” değişkeni adı

altında analize dahil edilmiştir. Bu sayede, ülkelerin “Hükümet etkililiği (HE)”, “Politik istikrar ve şiddet yokluğu (PISY)”, “GSYİH/büyüme oranı (GSYIH/BO)”, “Enflasyon oranı (EO)”, “Toplam ticaret/GSYİH (TT/GSYIH)”, “Sabit sermaye stoku/ GSYİH (SSS/ GSYİH)” ve “İşsizlik oranı (IO)” düzeylerinin kümelerle göre farklılık oluşturup oluşturmadığı sınanmış ve elde edilen bulgular Tablo 4 ve 5’de paylaşılmıştır.

Tablo 4. Varyans Analizi Bulguları

Test of Homogeneity of Variances						Anova		
		Levene Statistic	Sig.	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
HE	Between Groups	0,634	0,537	2214,719	2	1107,360	15,410	,000
	Within Groups			2299,452	32	71,858		
	Total			4514,171	34			
PISY	Between Groups	1,413	0,258	6789,361	2	3394,681	9,794	,000
	Within Groups			11091,041	32	346,595		
	Total			17880,402	34			
GSYIH/BO	Between Groups	,919	,409	19,049	2	9,525	9,965	,000
	Within Groups			30,587	32	,956		
	Total			49,636	34			
EO	Between Groups	1,730	,193	58,532	2	29,266	21,511	,000
	Within Groups			43,537	32	1,361		
	Total			102,070	34			
TT/GSYIH	Between Groups	2,399	,107	71595,433	2	35797,717	11,429	,000
	Within Groups			100232,452	32	3132,264		
	Total			171827,886	34			
SSS/GSYIH	Between Groups	,668	,520	53,505	2	26,752	1,681	,202
	Within Groups			509,238	32	15,914		
	Total			562,743	34			
IO	Between Groups	1,605	,217	20,507	2	10,253	,666	,521
	Within Groups			492,892	32	15,403		
	Total			513,399	34			

Varyansların homojenliğini sınanan Levene's testi sonuçları Tablo 4'de verilmiştir. Bu sonuçlara göre tüm değişkenler için varsayım ihlali olmadığı görülmektedir. Yine söz konusu tablodaki varyans analizi sonuçlarından "Hükümet etkililiği (HE)", "Politik istikrar ve şiddet yokluğu (PISY)", "GSYİH/büyüme oranı (GSYİH/BO)", "Enflasyon oranı (EO)" ve "Toplam ticaret/GSYİH (TT/GSYİH)" düzeylerinin kümelerine göre eşit olduğunu ifade eden sıfır hipotezi reddedilmiştir. Dolayısıyla bu değişken düzeylerinin kümelerine göre farklı olduğu tespit edilmiştir. Post hoc testlerine ilişkin sonuçlar Tablo 5'de verilmiş olup, kümeler sırası ile 1, 2 ve 3 değerleriyle kodlanmıştır.

Tablo 5. Tukey HSD Çoklu Karşılaştırmalar

	(I)	(J)	Mean Diff. (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
HE	1	2	8,38095*	3,06757	,027	,8428	15,9191
		3	32,88095*	6,27302	,000	17,4658	48,2961
	2	1	-8,38095*	3,06757	,027	-15,9191	-,8428
		3	24,50000*	6,47434	,002	8,5901	40,4099
	3	1	-32,88095*	6,27302	,000	-48,2961	-17,4658
		2	24,50000*	6,47434	,002	-40,4099	-8,5901
PISY	1	2	1,87642	6,73702	,958	-14,6789	18,4318
		3	60,56689*	13,77687	,000	26,7120	94,4218
	2	1	-1,87642	6,73702	,958	-18,4318	14,6789
		3	58,69048*	14,21902	,001	23,7491	93,6319
	3	1	-60,56689*	13,77687	,000	-94,4218	-26,7120
		2	58,69048*	14,21902	,001	-93,6319	-23,7491
GSYİH/BO	1	2	-1,56667*	,35379	,000	-2,4361	-,6973
		3	-,16667	,72349	,971	-1,9445	1,6112
	2	1	1,56667*	,35379	,000	,6973	2,4361
		3	1,40000	,74671	,162	-,4349	3,2349

	3	1	,16667	,72349	,971	-1,6112	1,9445	
		2	-1,40000	,74671	,162	-3,2349	,4349	
EO	1	2	,01905	,42210	,999	-1,0182	1,0563	
		3	-5,56429*	,86317	,000	-7,6854	-3,4432	
	2	1	-,01905	,42210	,999	-1,0563	1,0182	
		3	-5,58333*	,89087	,000	-7,7725	-3,3941	
	3	1	5,56429*	,86317	,000	3,4432	7,6854	
		2	5,58333*	,89087	,000	3,3941	7,7725	
TT/GSYIH	1	2	-	94,45238*	20,25284	,000	144,2211	-44,6836
		3	8,54762	41,41603	,977	-93,2270	110,3222	
	2	1	94,45238*	20,25284	,000	44,6836	144,2211	
		3	103,00000	42,74522	,056	-2,0409	208,0409	
	3	1	-8,54762	41,41603	,977	110,3222	93,2270	
		2	-	103,00000	42,74522	,056	208,0409	2,0409
SSS/GSYIH	1	2	-1,19048	1,44358	,691	-4,7379	2,3569	
		3	-5,19048	2,95206	,200	-12,4448	2,0638	
	2	1	1,19048	1,44358	,691	-2,3569	4,7379	
		3	-4,00000	3,04680	,399	-11,4871	3,4871	
	3	1	5,19048	2,95206	,200	-2,0638	12,4448	
		2	4,00000	3,04680	,399	-3,4871	11,4871	
IO	1	2	1,62024	1,42023	,497	-1,8698	5,1103	
		3	,09524	2,90429	,999	-7,0417	7,2322	
	2	1	-1,62024	1,42023	,497	-5,1103	1,8698	
		3	-1,52500	2,99750	,868	-8,8910	5,8410	
	3	1	-,09524	2,90429	,999	-7,2322	7,0417	
		2	1,52500	2,99750	,868	-5,8410	8,8910	
* The mean difference significant at the 0.05 level								

Tablo 5'deki sunulan Tukey HSD testi sonuçları "hükümet etkililiği (HE)" değişkeni açısından incelendiğinde; kümelere göre ortalama hükümet etkililiği puanlarının anlamlı bir şekilde birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Birinci kümedeki ülkelerin ortalama hükümet etkililiği düzeyi ikinci ve üçüncü kümedeki ülkelere göre daha yüksektir. İkinci kümedeki ülkelerin ortalama

hükümet etkililiği düzeyi de üçüncü kümedeki ülkelerden daha yüksektir. Benzer biçimde Tablo 5'deki bulgular “politik istikrar ve şiddet yokluğu (PISY)” değişkeni açısından ele alındığında ise; hem birinci kümedeki ülkelerin hem de ikinci kümedeki ülkelerin üçüncü kümedeki ülkelerden anlamlı olarak farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Birinci ve ikinci kümedeki ülkelerin ortalama politik istikrar ve şiddet yokluğu düzeylerinin üçüncü kümedeki ülkelere göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Dolayısıyla kümelere göre yönetim değişkeni düzeylerinin farklı olduğu saptanmıştır.

Tablo 5'deki bulgular “GSYİH/büyüme oranı (GSYİH/BO)” değişkeni açısından değerlendirildiğinde; ikinci kümedeki ülkelerin ortalama GSYİH/büyüme oranı düzeyinin birinci ülkedekilerden daha yüksek olduğu görülmüştür. “Enflasyon oranı (EO)” değişkeni için geçerli test sonuçları üçüncü kümedeki ülkelerin enflasyon düzeylerinin birinci ve ikinci kümedekilerden daha yüksek olduğunu göstermektedir. Son olarak, söz konusu tablodan ikinci kümedeki ülkelerin birinci kümedekilere göre daha yüksek “Toplam ticaret/GSYİH (TT/GSYİH)” düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir. Kümelere göre söz konusu makroekonomik değişken düzeylerinin farklı olduğu söylenebilir.

Sonuç

Ekonomi içerisinde bir hedefe ulaşmada yol gösteren, uygun ortam sağlayan düzenlemeleri içeren yönetişimin, ekonomik performansa olan etkisi önemlidir. Piyasa sisteminin etkin bir şekilde çalışmasına imkân veren yönetim konusunda başarılı olunması ekonomik göstergelerle ilişkilidir. Ekonomik büyüme yanında demokrasi ile de ilişkili olan yönetişimin ekonomik gelişmeye de katkı sağladığını söylemek mümkün olmaktadır.

Bu çalışmada otuz beş OECD üyesi ülkenin yönetim ve makroekonomik değişkenleri ele alınarak kümelenmeleri ve Türkiye'nin bu ülkeler arasındaki konumu incelenmiştir. Yönetişim değişkenleri olarak; hükümet etkililiği ile politik istikrar ve şiddet yokluğu, makroekonomik değişkenler olarak da; kişi başına düşen GSYİH büyüme oranı, enflasyon oranı, ticaret oranı, sabit sermaye stok oranı ve işsizlik oranı alınmıştır.

Uygulanan hiyerarşik kümeleme analizi sonuçlarından bu ülkelerin üç farklı kümede gruplandırıldığı ve Türkiye'nin Meksika ile aynı küme altında toplandığı tespit edilmiştir. Ayrıca söz konusu değişkenler açısından Finlandiya ile İsveç'in birbirlerine en yakın ülkeler ve Avustralya ile Meksika'nın da birbirine en uzak ülkeler olduğu saptanmıştır. MANOVA sonuçlarından söz konusu üç kümedeki ülkelerin ortalama yönetim düzeyleri ("hükümet etkililiği" ve "politik istikrar ve şiddet yokluğu") birbirinden farklıdır. Ortalama politik istikrar ve şiddet yokluğu düzeyi göz önüne alındığında, birinci ve ikinci kümedeki ülkelerin üçüncü kümedeki ülkelere göre daha yüksek puana sahip olduğu tespit edilmiştir. Benzer bir biçimde üç kümedeki ülkelerin ortalama "GSYİH/büyüme oranı (GSYİH/BO)", "Enflasyon oranı (EO)" ve "Toplam ticaret/GSYİH (TT/GSYİH)" düzeylerinin kümelere göre farklılık gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Dolayısı ile farklı kümelerin farklı yönetim düzeylerine ve farklı söz konusu makroekonomik değişken düzeylerine sahip olduğu görüldüğünden, kümelenebilirlik durumunda yönetim göstergeleri ile söz konusu makroekonomik göstergelerin etkili faktörler olduğu söylenebilir.

Veriler ele alınan makroekonomik değişkenlerden incelendiğinde de Türkiye ve Meksika'nın hem makroekonomik göstergeler hem de yönetim göstergeleri açısından benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bununla birlikte, kamu etkililiği ve düzenleyici kalite endeksleri açısından oldukça başarılı olan ülkelere Danimarka, Finlandiya, Kanada, Hollanda, Yeni Zelanda,

Norveç, İsviçre ve İsveç ekonomik göstergeler açısından da iyi konumda olup aynı kümede yer almaktadır.

Ülkelerin ekonomik performansı ve yönetim başarısı arasında; hem yapılan analizin sonuçları hem de konuya ilişkin literatür göz önünde bulundurulduğunda ilişki olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Yönetişim göstergeleri açısından iyi konumda olan ülkelerin genellikle ekonomik büyüme ve gelişmişlik açısından başarılı oldukları söylenebilir.

Günümüzde yönetim kalitesi artırılmaksızın sürdürülebilir bir ekonomik büyümenin ve gelişmenin gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yönetim konusunda ciddi eksiklikler vardır. Bir ülkede demokrasinin, siyasal istikrarın, yasal çerçevenin güçlendirilmesi ile tüm faaliyet alanlarında hesap verilebilirliğin ve şeffaflığın artırılması güven ortamı sağlayarak ekonomik faaliyetlerin daha etkin bir şekilde gerçekleştirilmesine imkân tanıyacaktır.

Kaynakça

Acemoglu D., Johnson S., Robinson, J. A. (2000). "The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation", *The American Economic Review*, 91 (5): 1369-1401.

Acemoglu, D., Robinson, J. A. (2013). *Ulusların Düşüşü*, 15. Baskı, Doğan Egmont Yay., İstanbul.

Acemoglu, Daron. Robinson, James A (2008), *The Role of Institutions in Growth and Development*. The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank, WP#10

- Aron, J. (2000). "Growth and Institutions: A Review of the Evidence", *The World Bank Research Observer*, 15(1): 99-135.
- Barro, R. J. (1991). "Economic Growth in a Cross-section of Countries", *Quarterly Journal of Economics*, 106(2): 407-43.
- Barro, R. J. (1997). *Determinants of Economic Growth: A cross-country empirical study*, Development Discussion Paper No. 579, Harvard Institute for International Development.
- Bilecen H., Kibiş, E. Y. (2012). "Economic Growth and Democracy in Turkey", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 10 (20): 137-155.
- Canıkalp E., Ünlükaplan İ. (2016). "Geçiş Ekonomilerinde Yönetişim Kalitesinin Kümeleme Analizi İle Belirlenmesi", *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25 (3): 1-14.
- Chong, A., Gradstein, M. (2007). *Inequality, Democracy, Institutional Quality, and Fiscal Redistribution*, Working paper // Inter-American Development Bank, Research Department, No. 620.
- Djankov, S., McLiesh C., Ramalho R. (2006). *Regulation and Growth*, Worldbank Researchpapers.
- Dunsire, A. (1995), "Administrative Theory in the 1980's: A Viewpoint", *Public Administration*, 73 :25-35.
- Emara N., Jhonsa, E. (2014). "Governance and Economic Growth: Interpretations for MENA Countries", *Topics in Middle Eastern and African Economies*, 16 (2): 164-183.
- Emara, N, Chiu, I. (2016). "The Impact of Governance on Economic Growth: The Case of Middle Eastern and North African Countries", *Topics in Middle Eastern and African Economies*, 18 (1): 126-144.

- Gerring, J., Kingstone, P., Lange, M. (2011). "Democracy, History, and Economic Performance: A Case-Study Approach", *World Development*, 39 (10): 1735-1748.
- GÜNEY, T. (2015). "Yönetişim Ve Sürdürülebilir Kalkınma: Oecd Ülkeleri Üzerine Bir Panel Veri Analizi", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29 (2): 349-63.
- Habyarimana J. B., Dushimayezu B. (2018), *Good Governance, Economic Growth and Development: Insights from a 22-Year Econometric Analysis in Rwanda*, *East Africa Research Papers in Economics and Finance EARP-EF No. 2018:19*.
- Hall, R. E., Jones, C. I, (1999). "Why Do Some Countries Produce So Much More Output Per Worker Than Others?", *The Quarterly Journal of Economics*, 114 (1): 83-116.
- Han, X., Khan, H., Zhuang J. (2014). *Do Governance Indicators Explain Development Performance? A Cross-Country Analysis*, *ADB economics working paper series, No. 417*.
- Jallian, H., Kirkpatrick, C., Parker, D. (2003). *Creating The Conditions for International Business Expansion: The Impact of Regulation On Economic Growth in Developing Countries - A Cross-Country Analysis*, *Working Paper*.
- Karaman, K. (2013). "Hukuk, Siyaset Ve Uzun Dönemli İktisadi Gelişme", *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, XXXV (II): 29-48.
- Kauffman, D., Kraay, A. (2002). "Growth Without Governance", *mimeo*, Washington DC: World Bank.

- Kaufmann, D., Kraay, A., Mastruzzi, M. (2010). The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues, Draft Policy Research Working Paper.
- Kaufmann, D., Kraay, A., Zoido-Lobat P. (2002). Governance Matters II Updated Indicators for 2000-01 Policy Research Working Paper, World Bank.
- Knack, S., Keefer P. (1995). "Institutions and Economic Performance: Institutional Measures"
Economics and Politics, 7 (3): 207:222.
- Koeniger, J., Silberberger, M. (2016). "Regulation, trade and economic growth", Economic Systems, 40 (2): 308-322
- Levy, B., Spiller P. T. (1994). "The Institutional Foundations of Regulatory Commitment: A Comparative Analysis of Telecommunications Regulation", Journal of Law, Economics and Organization, 10 (2): 201-46.
- Mauro, P. (1995). "Corruption and Growth", Quarterly Journal of Economics, 110 (3): 681-712.
- Myers, S. C. (1972). A Simple Model Of Firm Behavior Under Regulation And Uncertainty, Working Paper, No. 589-72.
- Neumayer, E. (2002). "Is Good Governance Rewarded? A Cross-National Analysis of Debt Forgiveness", World Development, 30 (6): 913-30.
- North, D. C. (1990). Institutions, Institutional Change and Economic Performance, Cambridge University Press, New York.

- North, D., Acemoğlu D., Fukuyama, F., Rodrik, D., (2008). Governance, Growth, and Development Decision Making, The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, Washington.
- Paldam, M., Gundlach, E. (2008). "Two Views on Institutions and Development: The Grand Transition vs. the Primacy of Institutions" *Kyklos*, 61(1): 65-100.
- Pere, E. (2015). "The impact of good governance in the economic development of Western Balkan countries", *European Journal of Government and Economics*, 4 (1): 25-45.
- Plumptre, T. ve Graham, J. (1999). Governance and Good governance: International and Aboriginal Perspectives. Institute On Governance. <http://dspace.africaportal.org/jspui/bitstream/123456789/11075/1/Governance%20and%20Good%20Governance.pdf?1> (Eriřim: 19 January 2014).
- Rivera-Batiz, F. L. (2002). "Democracy, Governance And Economic Growth: Theory And Evidence", *Review of Development Economics*, 6 (2), 225-247.
- Rodrik, D., Subramanian A., Francesco, T. (2002). "Institutions Rule: The Primacy Of Institutions Over Geography And Integration In Economic Development", *Journal of Economic Growth*, 9 (2): 131-165.
- Sunde, U. , Cervellati, M., Fortunato P. (2007). Are All Democracies Equally Good? The Role of Interactions between Political Environment and Inequality for Rule of Law, Discussion Paper, IZA DP No. 2984.

United Nations, What is Good Governance?, <https://www.unescap.org/sites/default/files/good-governance.pdf> /,10.09.2018'de erişildi.

Valeriani, E., Peluso S. (2011). "The Impact of Institutional Quality On Economic Growth and Development: An Empirical Study, Journal of Knowledge Management", Economics and Information Technology, Issue 6: 1-25.

Yerrabati, S., Hawke, D. (2015). "Economic Governance and Economic Growth in South and East Asia & Pacific Region: Evidence from Systematic Literature Reviews and Meta-analysis", Advances in Economics and Business, 3(1): 1-21.

Zhuang, J., Dios, E., Lagman-Martin A. (2010). Governance and Institutional Quality and the Links with Economic Growth and Income Inequality: With Special Reference to Developing Asia, ADB Economics Working Paper Series No. 193.

